

Ђорђе БУБАЛО

ПИСМА ВЛАДИКЕ ГЕРАСИМА ПЕТРАНОВИЋА ИЗ ЗАОСТАВШТИНЕ ТОМА К. ПОПОВИЋА У АРХИВУ САНУ (ПОВОДОМ СТОГОДИШЊИЦЕ СМРТИ)

Стогодишњица смрти епископа бококторског и дубровачког Герасима Петрановића (1906–2006) прошла је некако тихо, готово незапажено. Владика Герасим задужио је Србе много више од онога што је довољно да га се сете о неком јубилеју. Поготову у Боки, где је за свога епископовања (1871–1906) оставио трагове који су и данас живи, мада их већина људи зацело није свесна. Ова мања збирка владичиних писама скроман је прилог његовом сећању и поштовању.

Петрановићев национални рад био је искрен, одлучан и свестран, – подједанко посвећен пастирском раду, подстицању и стварању научних дела, просвећивању, стипендирању ученика...¹ У томе је разумљиво створио широк круг пријатеља и познаника, с којима је одржавао интензивне односе, подједнако и непосредно и преко неуморно вођене преписке. Многобројна сачувана владичина писма, вероватно, на најбољи начин показују његову благородну личност и посвећеност националном раду. Један малобројан део чине она која је владика упућивао своје блиском пријатељу, Тому К. Поповићу, знаменитом Новљанину, књижевнику и просветитељу.² У Архиву Српске академије наука и уметности у Београду чува се сразмерно богата заоставштина Тома К. Поповића, коју сачињавају аутографи његових списа, историјски

¹ О епископу Герасиму Петрановићу видети В. Ивошевић, *Биографија и библиографија Герасима Петрановића, епископа бококторског и дубровачког*, Библиографски вјесник 22, св. 2–3 (1993) 121–132 (с наведеном литературом); М. Пекић, *Герасим Петрановић и Стојан Новаковић*, у: Стојан Новаковић – личност и дело, Научни скуп поводом 150-годишњице рођења (1842–1992), Научни скупови САНУ књ. LXXVII, Одељење историјских наука књ. 25, Београд 1995, 113–124 (са наведеном старијом литературом); Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, Београд–Подгорица–Крагујевац 1996 (= *Енциклопедија православља I*, Београд 2002, 437).

² Уп. М. Злоковић, *Томо Крстов Поповић – књижевник и историчар (Поводом четрдесетпетогодишњице смрти)*, Бока 8 (1976) 271–285.

документи и у највећој мери писма.³

Од многобројних Поповићевих кореспондената, по броју сачуваних писама и порука (40 за раздобље 1878–1905) на првом месту је убедљиво владика Герасим. Сама та чињеница је вредан показатељ о њиховој присној сарадњи и пријатељству, још више посведоченом садржином писама. Кроз њих се, наравно, указује и део Петрановићеве свестране делатности. Владика је горљиво подржавао Поповићев књижевни, научни и просветни рад помажући га финансијски, дајући му примедбе и допуне на рукописе, купујући и популаришући његова дела. Он је такође без устезања уступао Поповићу архивску грађу Конзисторијалног архива у Котору. Кроз многа писма избија Петрановићево марљиво старање око уређивања Шематизма епархије, али и брига уопште за српску периодичку. Петрановићево поверење у Поповића показало се у пуној мери када је владика, задовољан својом биографијом коју је Поповић написао за Босанску вилу 1896,⁴ поверио му да среди и приреди за штампу рукопис владичине аутобиографије. Највећи број очуваних писама, међутим, односи се на рад Одбора за градњу цркве Св. Арханђела Михаила у Новоме, којем је епископ Герасим био председник, а Поповић једно време секретар. Како су у претходном броју Боке објављена два вредна прилога о градњи ове цркве,⁵ надам се да ће ова писма послужити као скромна допуна саопштеним резултатима.

Текст је дат у оригиналној ортографији. Нису унете бројне Поповићеве интервенције (подвлачење неразумљивих или нечитких речи и знакови питања на одговарајућем месту на маргини). Такође нису разрешене ни скраћено писане речи, али их је према контексту лако реконструисати. Петрановићеве интервенције (допуне, обично написане између редова) унете су у основни текст на одговарајуће место без посебног обележја. Сви датуми су дати по старом календару, према оригиналном владичином датирању, осим тамо где је то изричито наглашено.

³ Архив САНУ, Историјска збирка, бр. 7941 и 7965.

⁴ Т. К. Поповић, *Владика Герасим Петрановић*, Босанска вила, год XI, бр. 23 и 24 (1896) 361–367; и као посебан отисак објављен наредне године.

⁵ М. Црнић-Пејовић, *деведесетпетогодишњица освештења српско православне цркве Св. Арханђела Михаила у Херцег-Новоме*, Бока 26 (2006) 201–214; Ј. Житник, *Прилог проучавању цркве Св. Арханђела Михаила у Херцег-Новом*, *ibidem*, 215–248.

1

[Котор, 1878]⁶

За увршћени у овогодишњем Нар. Коледару «Разговор Ђура и тр. Василија» буди вам и са моје стране хвала!

Тако и у напријед заступајте у Колед. ћирилицу и чисти српски језик

[На малој коверти:]

Господ. Тому Поповићу

Србско-народном учитељу

Топла

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–39

2

Котор, 21. фебруар 1879

У Котору 21/2 879.

Љубезни Гд. Томо!

Примио сам и захваљујем, књижицу I. Свеска «Знаменитих Бокеља». Шаљем вам ф. 4 да ми пошаљете 12 комада, а остали број раздајте кроз србске наше учитеље приљежним ученицима на моје име.

Да вам по могућству припомогнем у трошку прештампавања идућих свесака, одређујем за сваку даљу свеску ф. 5, пак да са истим поступите као што горе рекох!

Када приликом дођете у Котор замолите Г. Јову Властелиновића за књигу у којој млетачка влада описује похвална дјела особан речене породице.

Здравствујте

Герасим Еп

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–1

3

Котор, 23. март 1879.

Гд. Тому Поповићу учитељу Топла

1. На Белешку: Учители у Босни у 1. броју «Просвјете» добро би било Уредништву у кратком допису примјетити да се није томе чудити, пошто ни Србија, нити у Војводини постараше се довољни број Срба младића из Босне за учитељство изобразити; да је у томе могао помоћи још боље и више архим. Пелагић са Богословским заводом у Бањалуци и т. д. А нема изгледа за бољу будућност у томе, пошто наши Срби слабо хоће да се жртвују да у Босни ма и са мањом платом служе барем за време и оном народу користе и т. д. . .

⁶ На полејини визит-карте, недатирана порука. Засигурно је писана 1878. јер се односи на Поповићев састав објављен у Коледару Матице далматинске 1878. године.

2. Лијеп би утисак учинило да н. пр. мали Милан Милиновић пише «Голубу» од прилике, како му се радују и србска дјеца у Боки, желећи да и даље к њима долеће и доноси им поучну и занимљиву храну; али да се не умори у лету, те на жалост да не застане, као «Радован» и т. д. Јер ово застајање и престајање чини да губе и дјеца вољу к читању итд.

Ово ми дође на ум, а ви сада видите и учините и упутите како најбоље и сходније нађете.

Здравствујте
23/3 879.

Герасим Еп

[На полеђини:] Гд. Тому Поповићу учитељу

Топла

АСАНУ, Историјска збирка 7941/ХIII-3

4

Котор, 3. април 1879.

Љуб. Гд. Томо !

Одобравам потпуно саставак малога Милана. Добра је она препорука да се «Голуб» не умори; а још само да је додат било: «као омиљени Радован и пр.». Жалост је и штета велика доиста што код нас Срба искрсну часком нови листови, пак престају брзо. Са тим губи се воља к подупирању материјал. таквих списа. Пошљите дакле Уредништву писмо Милана.

Угледна су и заслужна оба пом. покојна капетана: Павковић и Мрша. Због фондације, за сада могли бисте за ову годину послати Павковића биографију, а други пут Мршину. Када успишете, и ако успишете уреднику «Јавора» спомените му, како сам лањске године, када је још «Јавор» слике доносио, послао био на издаваоца г. Радића слику илити фотографију пок. Петра Ковачевића који је за срб. женску школу 10 000 ф. у Шибенику оставио, и у исто време послао му од мене назад⁷ 1870 штампану биографију, да је у Јавору уз слику у изводу објелодани. Али види се да тамошњи наши Срби на жалост само се осврћу на добротворе и пр. из Војводине и Унгарске. Тако нас све лијепа будућност чека, ради овакове узajмности!?. . Писао сам преко мога Дјетина (?) назад неколико мјесеци Г. Уреднику Огњановићу да ми барем фотографију поврати (јер немам друге) али не одзива се; нити штампа нити повраћа! Спомените му, велим, узгред и то.

Говорићу Г. Сундечићу за ваш онај посао. Не чујем од њега да мисли скорим камо путовати.

Здравствујте
На свијетли Уторак 879.

Герасим Еп

⁷ Ова реч прецртана.

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–4

5⁸

Котор, 2. октобар 1880.

Частни Господине!

Одговарајући на ваше писмо од 12/10.⁹ јављам вам, да би ми веома драго било видети и читати Опис Ман. Савине, и то не у цртима, него када би вам могуће било обширније и са историчке стране и пр. а за то није доста, чини ми се, градиво у Маг. г. 1853. Мени је доиста писао г. Стојан Новаковић да ће штампати или посебно или у повременом коме листу “Старине М. Савине”. Ове ће мислим много објаснити историју реченом (!) манастира, да подпунија и интересантнија буде. Ове старине саобштиће ваљда критички попраћене, по рукописима, србуљама и листинама, које сам му био послао и које ми је повратио. Још се код њега наводи Србуља “Номоканон”. Сада ви расудите је ли боље још причекати са вашим описом, или не.

Да би се Клише направити могао, треба имати лијепу фотографију манастира. Ја не знам да има такве фотографије; јер она што је преклане прављена, не приказује лијепо манастир и цркву, него у маленом посве виду, и шумом посве загушену. Дакле најпре требало би дати направити вјешту фотографију; пак по овој направити клише; за које би и ја неколико приложио, али нипошто не могу сав трошак; који ће запасти од 20 – 25ф.

По предложеноме сада владајте се како најбоље знате.

Консисторија Далм. јуче јавља овој Консисторији да је мјесто писара попуњено. (Чујем да су дали једном Свештенику из Лике). Ово нека вам служи на знање; јер мислим да није потребито да вам то званично јављамо.

Љубезно вас поздрављам

У Котору 2/10 80.

Герасим Еп

[На коверти:]

Велечастноме Господину

Тому Крстову Поповићу

Ерцегнови

Castelnuovo

(АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–5)

⁸ Објављено са омашкама и погрешном атрибуцијом у Аноним, *Из писма Герасима Зелића (!) Тому Поповићу*, Венац књ. 20, св. 4–5, Београд 1935, 355–356; такође у изводу: Ђ. Бубало, *Из преписке епископа бококоторског Герасима Петрановића (о рукописима и документима манастира Савине)*, Драчевица, часопис друштва за архиве и повјесницу херцегновску 1 (2003) 33–34.

⁹ По новоме календару.

6

[Котор, 22. децембар 1882. по новоме]¹⁰

Молим вас као тајника Одбора за грађевину нове цркве да ми тачно назначите:

1. Када је т. ј. које године купљена и за колико стара она кућа, гдје се мисли зидати црква; и по имену број акционара и акција.

2. Како је и које године пок. Станић оставио своју кућу за цркву и под којим условима.

3. Број поименце акционара и колико је који акција досада поклонио.

4. Имена и колико је ко од нових приложника приложио.

Намјеравам у Шематизму за идућу годину о томе редом у кратко споменути; и по томе горње податке желио би имати кроз најкраће време.

Гд. Др Лазар у томе биће вам на руци.

Герасим Еп

[На коверти:]

Штованоме Господину

Тому Крстову Поповићу

(Тому Krstovu Popoviću)

Ерцегнови

Castelnuovo

АСАНУ, Историјска збирка 7941/ХIII–31

7¹¹

Котор, 21. јануар 1883

Љубезни Гд. Томо!

Прочитао сам саставак ваш о М. Савини. Допада ми се. Хтјео сам вас помњива учинити и то гдје сам модрим лаписом под 1.) ставио: да је и та мала црква савинска звала се манастир и прије доласка калуђера са Требиња, као што стоји¹² убиљежено на петохљебници манастирској (коју видите) и као што сам споменуо био у једном Шематизму; тако исто под 2.) чини ми се да Стратимировић или боље Стратиновић није сахрањен у Савини него на Топлој. Тако се мени чини, ако се не варам.¹³ Под 3.) одвећ сте ставили 50 000 ф. мислим да би требало уобште рећи да је залозима велика цијена; али свести на 6000 ф. јер више и не вриједе.

¹⁰ Писмо није датирано. На печату пријемне поште Херцег Нови на коверти видљива је година 1882. и дан 22, а на печату одлазне поште види се месец 12.

¹¹ Објављен извод на истом месту, стр. 35–36.

¹² Једна реч након ове прецртана.

¹³ [На маргини с леве стране дописано уз ову реченицу:] Помишљајући ваљда на гроб Владиславића. Онда иде добро.

Гдје спомињете библиотеку, ставите још за важност и заслугу¹⁴ како је то једини манастир у Боци, у коме су сачуване лијепе, ријетке српске старине, било у стварима и посуђама, било у Србуљама, као што се видети може у Маг. Далм., а навластито у Шематизмима Епархије, гдје су пописате и т. д.

Ако и Г. С. Новаковић изнесе с временом списак речених старина и протумачи исте, то ће више вриједити за књижевност нашу, него за историју Манастира; дакле мислим да је сувишно што при крају рекосте, да ће из те рађе Г. Новаковића боље знати се повијест манастира.

Мило ми је дакле што ћете тај саставак штампати; једино ми је тешко на срцу, те слика манастирска неће добро испасти јер снимљене досада фотографије баш су кукавне, нити се из истих познати може лијепи храм ни околина манастира, али ето гледајте да по могућности и та што боље испане.

Здравствујте
У Котору 21/1 83.

Герасим Еп

[На коверти:]
Господину Тому Поповићу
Тајнику за грађење нове цркве
У Ерцегнови
АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII-6

8

Котор, 30. јануар 1883

Љуб. Гд. Томо!

Као што сам јуче писао нашем одборском сучлану Гд. Дру Лазару да сам готов потписати позиве, тако ево и по жељи Одбора подписујем послани ми позив за Гђу Трандофил. Нисам противан да се штампа позив и разашиле, и то на папру (!) за писма. Судим да неће велика трошка бити, јер једва ће изнијети мало више од једне стране. Да се удаљенији боље орјентирају и да се не губе одговори што буду стизали, мислим да би се могло код «у Херц. Новом» ставити (Далмасија). Мислим даље да се за сада не шаљу по Далмацији позиви, јер имаћемо времена и мало кашње. Још судим да би за великодостојнике (било црквене било свјетовне) ако би се на које (премда се маломе или никаквоме по искуству одзиву надам) од њих позив слао требало би у лијепом рукопису, а не штампан слати. Чудновати су неки великодостојници. Не заборавите неколико шам.

¹⁴ [На маргини друге странице писма дописана три реда под знаком *, али у основном тексту није означено истим знаком место на које се односи. Према контексту рекао бих да се уклапа овде:] И то иде у заслугу Манастира, што су у истоме од старина вазда учили се прави бокелски младићи књизи, док није школа била, од којих изађоше многи врсни свештеници, поморци, трговци итд.

позива послати вриједноме Србину Бокелју Саву Поповићу у Смирне (?) и т. д, и још ако кога чланови Одбора познаду и нека и особно опет препоруче им.

Ја ово рекох а ви састаните се у сједницу Одборску, пак знам да ће договорно све лијепо упућено бити; на које ја већ напред пристајем.

Цару нашем у Беч и т. д. мислим да ћемо моћи писати и молити, када цркву почнемо градити.

Поздравите Господу чланове Одбора.

Здравствујте

30/1 83.

Герасим Еп

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–7

9

Котор, 22. фебруар 1883

22/2 83.

Г. Томо!

Враћам подписана писма. Било са срећом, али се мало надам. Можда ћу се преварити. – Говорићу Гд. Сладу за нацрт. –

Ако су готови штампани позиви, јавите ми мислите ли их сада или кашње по Далмацији и Боки слати? Добро би било да у Котор дођете ви или који други са позивима пак препоруком мојом купи прилоге. – Када се буду слали по Далмацији, не заборавите поред Туторства Задарског, писати и Гд. Архим. Милашу, моме синовцу Савјетнику Марку и осталима, за које требало би да се споразумијемо. У ликом (?) Здравствујте.

Герасим

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–8

10

Котор, 23. фебруар 1883

23/2 83.

Г. Тому Поповићу!

Немам Шематизма Архидијецезе. Ако нађем послаћу вам га. Као што сам вам данас писао, требало би да ви у Одбору тамо означите, хоћете ли на црквене правосл. Обштине, или на поједина родољубива поуздана лица позиве слати. Да не буде иначе сметње и забуне.

Надам се да ће Гд. Сладе концем априла зготовити нам нацрт, ако не прије; и будући темељ једва ћемо концем маја ставити. То могао би аффигуал¹⁵ куће стајати и за април, и до 15. маја лако ћемо кућу оборити. Ја тако мислим, договорите се у Одбору о томе.

Герасим

¹⁵ Најамнина, закупнина.

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–8¹⁶

11¹⁷

Котор, 14. априла 1883

Из приложенога позива видиће сваки Православни Србин побожну и свету намјеру, која је покренула Одбор на зидање нове православне цркве у Граду Ерцегновом; ради чега потребита је милостива рука помоћи. Полазећи ради својих домаћих посала на пут часни Господин Томо К. Поповић, настојећим препоручујемо и топло молимо сваког православног брата Србина да изволи на горњу цијел могући свој прилог дати у руке његове. Имена приложника биће уписана у Књизи добротинаца црковних а и објављена кроз наше листове српске.

У Котору 14. априла 1883.

[Отисак печата Православне епархије
Бококогорске и дубровачке]
Бококогорске и дубровачке]

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–10

Предсједник Одбора
Герасим
Прав. Епископ

12

Котор, 23. април 1883.

Гд. Томо! По лијепој жељи вашој шаљем шаљем (!) вам препоручително писмо. Знам како, навластито у данашњим оскудним годинама, тешко иде прилагање, ипак покушајте, како по Далмацији тако и по Босни кроз пријатеље и родољубе препоручити. Да нема уздања у продаји куће пок. Станића, тешко да би се игда црква саградити могла.

Некидан послао сам на Г. Томановића прилоге послане ми са двије стране и то у своти од ф. 192.

Много вам препоручујем да у свакоме мјесту, куда прођете кроз Босну (не по Далмацији) предате протама и свештеницима по неколико (како видите) ових позива на моје Бесједе; јер желимо и по спуштену цијену да их по Босни свештеници имају. То вама много препоручујем. Поздравите ми Гд. зета вашег и сестру. Срећан вам пут!

На Ђурђевдан 883.

Герасим Еп.

Гд. Лука ваш зет имаће доброту упутити вас коме ћете и како послати ове позиве на претплату. На коресп. карту јавите ми прије него што кренете.

¹⁶ Ово и претходно писмо, писана дан за даном, чувају се под истом сигнатуром, у истој омотници. Коверат није сачуван, али је вероватно да су послата у једном.

¹⁷ На полеђини штампаног позива за давање прилога градњи цркве Св. Арханђела Михаила у Херцег Новоме, написана је препорука епископа Герасима Тому К. Поповићу за скупљање прилога. Препорука није епископов аутограф.

Поздравите Г. Кап. Мића Квеквића и реците му да овога мјесеца
пошаље новца за штипендију Илка Рајовића
АСАНУ, Историјска збирка 7941/ХIII–11

13

Манастир Савина 20. јун 1883.

Љубезни Гд. Томо!

Веома ми је жао чути, да сте повода имали поднијети оставку. Ја
вам ју не примам, паче вас уљудно молим да и даље останете у Одбору,
колико да не дамо душманима повода радовати се нашему раздору, толико
јер сте нам у Одбору од праве корисне потребе.

Ја сам говорио јуче са Гд. Лазарем и вјерујте да је и њему жао, када
бисте одступили из Одбора. У толико вам кажем да по изричном напутку
Будисављевића и Дра Сладе, морамо поднијети нацрт и фабижоњ¹⁸. С
тога сам са Дром Лазом у томе смислу преиначио саставак и данас га
шаљем Поглаварству. Можда закон другачије прописује, али као што
рекох, морамо се држати напутка гореспомених компетентних особа.

Препоручујем вам дакле да се не нађете увређени ради горње
преинаке. У осталом поравнаћемо неспоразумљење на пријатељски
начин.

Увјерен да ћете ми повољити, љубезно Вас поздрављам
Герасим Еп.

М. Савина

20/6 83.

[На коверти:]

Часноме Господину

Тому К. Поповићу

У Ерцегнови

АСАНУ, Историјска збирка 7941/ХIII–12

14

Манастир Савина, 26. август 1883.

Господине! За увеличање свечаности при освећењу темеља цркве,
требало би да Одбор одма замоли Туторство цркве Рисанске или Которске
да нам за ту свечаност позајми небо (балдахин). У тврдоме увјерењу да
ће се туторство, на које мислите се обратити, повољити, пошљите одма
човјека с барком и предајте му писмо, које нека надпише Г. Начелник и
Ви.

Ако пристане на то Одбор, извршите то одма.

С поштовањем

у М. Сав.

¹⁸ Потребе.

26/8 83.

Герасим Еп.

[На полеђини:]

Гд. Тому Поповићу

АСАНУ, *Историјска збирка 7941/XIII–13*

15

[*Манастир Савина, пре 4. септембра 1883*]¹⁹

Гд. Томо! Назначите ми у договору са Одбором, тројицу који ће уређивати и држати ред у литији, којима ћу ја назначити којим ће редом ко ићи у литији.

Герасим

АСАНУ, *Историјска збирка 7941/XIII–39*

16

Котор, 25. новембар 1883.

Часни Господине!

Примио сам Списак приложника. Мислим да пошљете у крстоплету (zolla fascia) поштом по 3–4 а више како²⁰ у коме мјесту више приложника, и то на она лица која су прилоге скупљала, те знам да ће она раздати. У исто време на тај начин могли бисте на Спрске [lege: Српске!] читаонице по 2 ком. послати у Темишвар, Сомбор, Земун, Загреб и т. д. неби ли се тим побудили прилагачи и из оних мјеста. Гд. Душаном договорите се за читаонице и пр. гдје их има. На Которску за Котор можете мени преко Опћине послати. Међутим пошаљите прав. турс. црковним по неколико у Рисан, Будву и по Коналу појединима: у Сутвару на Г. Вукотића и т. д. Да уштедим трошак печатње, будуће приложнике када се прилично скупи објавити преко Срп. листа. Могли би поћи кроз приморска села, али у Паштровић, Грбаљ и т. д. чујем да немају ништа уља. Ипак како нађе Одбор, пристајем. Ако вам не требају позајмљене вам књиге, молим до Божића пошљите ми.

Кот. 25/11 83.

С поштовањем

Герасим Еп.

[На полеђини:]

Гд. Тому К. Поповићу

АСАНУ, *Историјска збирка 7941/XIII–17*

¹⁹ Цедуља, писана оловком, без датума. Будући да се у њој говори о припремама за литију приликом освећења темеља цркве Св. Арханђела Михаила, која се збила 4. септембра 1883, то је свакако порука написана непосредно пре овог догађаја. Видети и претходно писмо.

²⁰ После ове речи још две прецртане.

17

Котор, 14. децембар 1883.
у Котору 14/12 83.
Господине!

Примио сам повраћене ми књиге. Када је Одбор закључио да се Списци шаљу преко С. Листа, добро је, само да дотичним приложницима у руке дођу. Надам се да сте послали и на овдјешњу Срп. читаоницу посебно. Ако имате пошљите ми 2–3. списка за мене.

Прилоге за Спом. Љубиши прима г. Проф. Јово Јакшић; ја ћу за себе платити овдје истоме, ако нисам тамо платио.

Здравствујте
Поштоватељ

Герасим Еп.

[На коверти:]

Штованоме Господину
Тому К. Поповићу

Ерцегнови

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–18

18

Котор, 20. фебруар 1884.

Молим да ме првом поштом изволите извјестити под коју адресу и куда би управио писмо за Уредника Орла, Господ. Стевана В. Поповића, коме имам нешта писати.

С поштовањем
у Котору 20/2 84.

Герасим Еп.

2/3

[Адреса на дописници:]

Veleštovanome Gospodinu
Тому К. Поповићу

Ерцегнови

Castelnuovo

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–19

19

Котор, 3. мај 1884.
у Котору 3/5 84.
Господине!

На управљено ми питање не пропуштам одговорити следеће. Истина је, да помоћу Божијом намјеравам до 15. дана предузети пут на Синод у Беч. Судим пак да не би згодно било поднашати прошње ради припомоћи за цркву, док се не задовољи захтјеву владином односно

нацрта. Када то буде моћи ће се прошња са добрим успјехом послати и преко заступника Г. Војновића. Ја сам ради нацрта препоручивао Гд. Слади, али видим да је великим пословима на све стране заузет. Ипак настојте и ви тамо од Одбора око њега неби ли се што прије одважио учинити, и вјерујте да имам премного посала да би сам о томе радити могао.

Примите мој поздрав
Ваш поштоватељ

Герасим Еп.

[На коверти:]
Štovanome Gospodinu
Tomu Popoviću

Ercegnovi
Castelnuovo

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–20

20

*Котор, 21. децембар 1884.*²¹

Захваљујем на послану ми књигу: Херцег-Нови. Пошљите ми 12. комада, за које шаљем назначену цијену.

Герасим Еп.

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–14

21

[*Котор, најкасније 1885*]²²

Гд. Томо! Одбор за пренос костију пок. Љубише послао ми је позив с молбом да купим прилоге. Тешко ми је, али радо ћу чинити што узмогу. Јавите ми хоће ли још ко ту у Новоме купити, да знам управљати се. Здравствујте. Герасим.

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–35

22

Котор, 11. мај 1886.

Пошто намјеравам ове седмице у Савину доћи, подписаћу и послати одтуда онај извјештај са нацртом цркве нове.

С поштовањем

Герасим Еп.

²¹ На повратном купону уз пошиљку кратка белешка. Датум према печату одлазне поште.

²² Порука на полеђини визит-карте, недатирана. Према садржини, која се тиче преноса посмртних остатака С. М. Љубише, морала је бити написана најкасније 1885. када су посмртни остаци Љубише, умрлог у Бечу 1878. пренети у Будву и тамо сахрањени.

[Адреса на дописници:]
 Štovanome Gospodinu
 Tomu Kr. Popoviću
 11/5 86. Ercegnovi
 АСАНУ, Историјска збирка 7941/ХIII–21

23²³

Котор, 29. децембар 1890.
 у Котору 29/12 90.
 Штовани Господине!

Примио сам (поред фотографије м. Савине) два старинска писма. Хвала Богу, те су повраћена у властитост Манастиру, код којег чуваће се. Сјећам се да су објављена била у Monumenta Serbica од Миклошића. Да би ми у Боки могли барем у Шематизму поближе јавити о тијем старинама, не пропустите замолити вашег Гд брата Луку, да нам свакојако набави [...]ошње онај хисторички лист (односно број истога) гдје, каже да су објелодањена била. Знајући колико се заузимате за овакове корисне ствари, тврдо сам увјерен, да ћете то радо учинити. Ако не могне се другиче, а оно нека Вам назначи наслов и број листа, пак ћу га ја у Сарајеву наручити.

Односно наведене ми идеје за скупљање и биљежење података о гробовима знаменитих Срба – држим да је лијепа, али усмено прије мораћу се с Вама о томе договарати.

Примите и Ви са најбољим жељама честитања за Ново Љето, остајући

Ваш

одани
 Герасим Еп.

АСАНУ, Историјска збирка 7941/ХIII–22

24

Котор, 29. новембар 1891.
 у Котору 29/11 91.
 Велештовани Господине!

Саопштена ми намјера и подузеће Ваше у цијењеном писму од 25. тек. по нов. сваке је похвале достојно; и желити је, као што заслужује, да добрим успјехом увјенчана буде.

Ја ћу радо првом приликом што се састанем са г. М. Стефановићем, истоме својски препоручити. Знајући како се вазда јада на слабу радњу и добитке, а на грдне домаће трошкове, особито сада када му предстоји женидба сина Мила, тешко ће бити од њега што израдити, али свакојако,

²³ Објављено у целости у: Ђ. Бубало, *Из преписке епископа бококоторског Герасима Петрановића (о рукописима и документима манастира Савине)*, Драчевица, часопис друштва за архиве и повјесницу херцеговску 1 (2003) 36–37.

опет велим, својски ћу настојати.

За прилог од моје стране, добро рекосте да не прешите. И доиста, имајући сада за ову и идућу годину помагати, поред осталијех потреба, неколико младића за будуће препаранде, и једнога овдје за гимназију – у незгодним сам сада фин. околностима. Еда Бог здравља и живота биће и у томе боље стање моје.

Примите мој усрдни поздрав.
Јесам Ваш штоватељ.

Герасим Еп.

[На коверти:]
Veleštovanome Gospodinu
Tomu Kr. Popoviću
Prof. Uprav. Zavoda u Srbini
АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–23

25

[Манастир Савина, пре 27. септембра 1893]²⁴

Молим саставите позив са именима ГГ. Чланова Одбора за грађев. цркве за један најзгодни дан по подне да се скупе у манастиру, пак ћу ја подписати и послати свакоме на подпис. Здравствујте! Г.

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–36

26

Манастир Савина, 27. септембар 1893.

Штовани Господине!

Писмо на Консисторију ради издана декрета новоизабраним (који се буду примили) члановима Одбора, молим доставите га мени, а ја ћу Консисторији.

С поштовањем одани
27/9 93.

Герасим Еп.

[На полеђини:]
Пошт. Гд.
Тому К. Поповићу
АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–15

27

Котор, 25. октобар 1893.

²⁴ Порука на полеђини визит-карте, недатирана. Свакако се односи на један од састанака Одбора за градњу цркве Св. Арханђела Михаила у Новоме, одржаних у манастиру Савини. Најсклонији сам оном од септембра 1893, када су бирани нови чланови, мада није искључена могућност да је посреди и састанак од 24. августа 1885. Видети наредно писмо.

У Котору 25/10 93.

Велештовани Господине!

Да би могао и ја просудити имају ли она два писма покојног мученика Цвјетковића и за историју цркве какве важности, како би их у Шематизме уврстити могао, изволите их у завитку оригиналне предати г. Парошу Микулићу, или И. (?) Милутину, да доставе у званичном завитку на Консисторију.

Међутим, хвала Вам што се и за Шематизам старате боље него, што на жалост, премноги моји свештеници чине.

С поштовањем

одани
Герасим Еп.

[На коверти:]

Velečasnome Gospodinu

Tomu Kr. Popoviću

Prof. Uprav. u Srbini

Castelnuovo

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII-16

28

Котор, 16. фебруар 1896.

у Котору 16/2 96.

Штовани Господине!

Молио ме Гд. Ћудина из Сплѣта да му саопштим података из мога живота, а и Ман. Савине. Како сам по доласку из Дубровника још нерасположен, одговорио сам да се обрати за то на Вас, коме је све то познато и који сте о томе писали. Држим да ће Вас у том смислу бити већ замолио.

Умре нам дични народни добротвор Митр. Николајевић. Три седмице прије смрти послао ми био Исказ фондација и т. д. да Вам га саопштим. Нијесам то учинио досад, 1.) јер споменуо ми како је г. 889. послао ми ф. 150 за штампање намјерених од Вас биографија, а није се сјетио да сам му те новце одма вратио, као што зна добро и мој протодјакон, јер сам се надао да ће кашње што више приложити. Даље 2.) што је желио да се у том исказу неке своте измјену. Толико у томе ради знања Вашег.

Ви сте ми љетос препоручили за послужитеља некога момка. Молио би Вас, да ме сада о истоме извјестите потанко и наведете условија.

Незнам ко је разнио глас да ћу славити 25 год. мога именована за Епископа, што нијесам намјеравао. И Ви изволите међутим поздравити ме брзојавом. Хвала Вама и онима који су с Вама подписали!

Укратко Вам овако пишем и љубезно Вас поздрављам.

одани
Герасим Еп.

П. П. Повратио сам пок. Митрополиту послану ми своту од ф. 150 и с тога, што овдјешња пошт. штедионица није хтјела убиљежити на име његово, јер отсутан из Котора, а то је он тражио да се на име његово упише. – Без потребе, имао сам и зато ето главобоље.

[На коверти:]

Veleštovanome Gospodinu

Tomu Krstovu Popoviću

Učitelju upravitelju Škole na Srbini

Ercegnovi

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–24

29

Котор, 18. фебруар 1896.

Котор 18/2 96.

Велештовани Господине!

Јуче примио сам Ваше цијењено писмо, а исти дан бићете Ви моје примили.

Хвала Вам на заузимању ради момка послужитеља. Пошто је дакле младић Гојковић нашао друго одређење: то са захвалношћу примам Вашу понуду да распитате лично и увјерите се о ономе младићу што Вам га Гд. Шимрак препоручује. Особито желим да миран, радишан и поштен буде, а наравно и добра здравља. Чим ми јавите, одписаћу Вам, када ми га можете послати.

Из мога горепоменутога писма видели сте шта се случило са прилогом, који је био пок. врли Митрополит намјенио као припомоћ за издавање Биографија добротвора Срба из Далм. и Боке, које сте Ви родољубиво намјеравали на свијетло издати. Ако Бог да, када се састанемо у М. Савини претресаћемо, како би се то красно Ваше подужеће и остварити могло.

И мене је лањске године вриједни Уредник дичне «Босанске виле» молио за слику и црте моје биографије. Ја му ништа одлучно онда не одговорих, намјеравајући најпре с Вама се договорити. Када сада пак Ви намјеравате то учинити, са усрдном захвалношћу пристајем. На незгоди бићете наћи добро погођену слику. Бог благословио лијепе намјере и трудове Ваше!

У овогодишњем Шематизму, што ће до мјесец дан изаћи, уврстио сам (узевши мимогред повод 25. год. именованга мога) Царско основно писмо од г. 1874. којим установљује нову ову нашу Епархију. Написано је и од цара подписано српски ћирилицом. Толико да знате; јер користан и утјешан исторички докуменат.

Нахлада још ми траје, те још не излазим из куће. Ваљда ће милостиви Бог помоћи!

Примите израз моје љубави и штовања.

одани
Герасим Еп.

[На коверти:]
Veleštovanome Gospodinu
Tomu Krstovu Popoviću
Učitelju upravitelju Zak. Škole u Srbini
АСАНУ, Историјска збирка 7941/ХIII–25

30

Котор, 8. април 1896.

Бићете примили овогодишњи Шематизам. Хвала Вам на честитању Ускршњих празника! Настојаћу у Бечу да се фотографирам. Молим Вас лијепо да Гд. Уреднику Виле босанске чим прије пишете да ћете Ви приправити за лист моју биографију. Кажите му како сам кренуо на пут, те му не могу на писмо одговорити. Нијесам још добро са здрављем. Еда Бог благослови ме на путу.

С поштовањем Герасим

[Адреса на дописници:]
Velečasnom Gospodinu
Tomu Kr. Popoviću
Učitelju škole u Srbini
Castelnuovo
Ercegnovi
АСАНУ, Историјска збирка 7941/ХIII–26

31

Котор, 12. јануар 1897.
у Котору 12/1 97.

Велечасни Господине!

Тешка и општа жалост ради погорјеле красне наше светониколајевске богомоље, толико ме омела, да сам тек сада у стању од срца захвалити Вам на онако вјешто и по мене ласкаво написану моју биографију у драгој нам «Босанској вили»!

Прилог овај примите за сада и то једино ради подмирбе поштанских трошкова.

И опет захваљујући Вам, љубезно Вас поздрављам и остајем с поштовањем

одани
Герасим Епископ

[На коверти:]
Veleštovanome Gospodinu
Tomu Krstovu Popoviću
Učitelju upravitelju škole u Srbini

Ercegnovi

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–27

32

Котор, 30. јануар 1897.

У Котору 30/1 97.

Велештовани Господине!

Видим из Вашег а цијењеног писма од 9/2, колики је трошак био ради прештампавања мојих биографских црта.²⁵ Није праведно да Ви, поред учињеног труда, и најмању своту на то жртвуете. С друге стране тешко би ми било да честити Уредник дичне Виле, који и тако огромна трошка има око издавања Виле, трошак поднесе. Са тих разлога ја Вам поштанском упутницом достављам ф. 35, да их пошаљете Гд. Уреднику Кашиковићу уз мој срдачни поздрав. Једино би желио да ми од заосталих код Вас 100 комада, пошаљете колико Вам се свиди да можете; како би ја преко својте и пријатеља по Далмацији и Боки на поклон послао срп. нашој младежи.

Вама је доста познато колико и на колико страна на хуманитарне и просвјетне цијели трошим, као што сте и у цртама лијепо споменули: ипак горњи трошак радо подмирујем. Једино ми је жао, што нећу моћи барем сучим материјално наградити Ваш труд.

Овом приликом желим од Вас знати би ли сте написали из моје автобиографије опширнију биографију; и то не с тога што бисте више могли придати у погледу мојих смјерних заслуга, које сте доста лијепо у цртама истакли и исцрпили, него с тога што сам у тој биографији мојој споменуо неке важне и за историју; за вјеру, морал и т. д. околности, што сам у животу моме видио, искусио и т. д.

Ја сам Вам (на брзу руку) показивао у М. Савини тај мој рукопис. Предвиђам да би велика напрезања требало, схватити и на своје мјесту употребити све разбачене и нечитко написане тамо амо ствари. Питам Вас дакле 1.) би ли сте се Ви тога труднога посла примили; 2.) колико времена бисте за то требали. – за награду слободно спомените ми, јер би готов био, ако не онолико колико бисте заслужили, ипак нешто учинити и приложити Вам.

Знајте пак да би ову автобиографију овако у ред стављену оставио, да после моје смрти моји наследници сродници штампају.

И сатим Вас љубезно поздрављам, желећи Вам од Бога свако добро.

С поштовањем
одани
Герасим Еп.

²⁵ [У белешци испод текста повезаној знаком * са овим местом стоји:] Види се да у Сарајеву штампарије прескупо наплаћују!

[На коверти:]

Velečasnom Gospodinu

Tomu Krstovu Popoviću

Učitelju upravitelju škole u Srbini

Castelnuovo

АСАНУ, Историјска збирка 7941/ХIII–28²⁶

33

Котор, 2. март [1897.]²⁷, по новом

У Котору 2/3 по нов.

Штовани Господине!

Одговарајући на Ваше цијењено писмо од 24. II. примјечавам да лијепо судите у колико неби сходно било да ја на име моје исплаћујем књижицу која се мене тиче. Само је по сриједи оно писмо г. Уредника «Виле» од 15. I. у коме каже «да ћу ја исплатити рачун». Пошто пак у другом његовом писму изгледа као да г. Уредник узима на себе трошак и са обзира на Ваше матер. учитељско стање: неби рад да он помисли, да је мени тешко било платити трошак.

Еле сада је ствар свршена, и нека тако остане. Повраћам Вам Кашиковићева писма. У осталом мило ми је те је Ваша радња биографије моје лијепо оцијењена и у листовима, и од појединих лица.

Стојим при томе да би желио да и моју аутобиографију уредите; а ради бољега споразумљења и изјасњења, најбоље ће бити, када се, ако Бог да, овога љета састанемо у Савини.

Примио сам од Вас још 20. комада.

Остајем с поштовањем

одани
Герасим Еп.

[На коверти:]

Велечасном Господину

Тому. Кр. Поповићу

Ерцегнови

АСАНУ, Историјска збирка 7941/ХIII–34

34

Котор, 22. фебруар 1897.

У Котору 22/2 97.

Штовани Господине!

²⁶ Уз писмо је приложен и рачун штампарије у Сарајеву за штампање 200 комада сепарата биографије владике Герасима из свеске 23–24 Босанске Виле за 1896. годину.

²⁷ Без године, али је по садржини јасно да следи писму од 30/1 1897. по старом.

У сљед Вашег цијењеног писма одговарам, да оне новце можете за себе задржати тим прије, ако будете уредили моју аутобиографију. Као мало уздарије готов још чим прискочити.

Остајем с поштовањем

одани
Герасим Еп.

[На коверти:]
Velečasnome Gospodinu
Tomu Krstovu Popoviću
Učitelju upravitelju škole u Srbini
Ercegnovi
АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–29

35

[*Манастир Савина, 1902.*]²⁸

Љубезни Гд. Томо!

Посље синоћнег растанка нашег потражио сам и нашао послани ми пред смрт из Шибеника од пок. М. Црногорчевића сљедећи његов саставак за Шематизам:

Садржај монографије о Манастиру Савини који је штампан био у Београду у Веснику Српске цркве год. 1901–902. Овај садржај монографије намјеравам штампати у Шематизму епар. моје за идућу годину.

И опет препоручујем Вам да срдечно поздравите Гд. Стратимировића и да ако усхтје само кратак некролог о покојнику за Шематизам; а ако жели опширнији Некролог или Животопис покојника, то нека управо пошље саставак или преко мене или управо на уредника «Гласника православне цркве далматинске у Задру» у коме је Гласнику покојник доста чланака штампао: о црквама и манастирима у Боки Которској, те ће га радо се шам. у поменутом Гласнику.

Да сте ми здрави!

одани
Герасим Еп.

[На полеђини адреса:]
Велечасном господину
Тому К. Поповићу
учитељу
Ерцегнови
АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–38

²⁸ Без датума. Будући да се у писму говори о недавној смрти Младена Црногорчевића, писмо је засигурно писано 1902. године.

36

Котор, 18. септембар 1905.

Љубезни Господине!

Као што смо уговорили, шаљем Вам 2. свеске званичних старих рецеписа (?), те ако буде среће да нађете што важнога дотично правосл. цркве у Боки, надам се да ћете до конца октобра најдаље пошљете ми да дам уврстити у Шематизам за идућу год. 906.

Љубазно поздрављам

У Котору 18/9 905.

одани
Герасим Еп.

Акта моја устробате
послаћу Вам

АСАНУ, Историјска збирка 7941/ХIII–37

37

Котор, новембар 1905.

Котор [?]/11 905.

Љубезни Гд. Томо!

Мило ми је што сте ми јавили да ћете се потрудити из односних тражених званичних списа доста корисних и интересирајућих предмета. По посланом ми дакле попису, ево Вам шаљем списе. Из истих молим Вас да ми до наше Нове године пошаљете 2 списка да их уврстим у Шематизам за идућу годину; а како Вам се свиди још 2 за Шематизам за г. 1907, јер сатим биће наш Шематизам занимљивији.

Ако буде среће те нађете у списима још приличан број тичући се црквене и политичке повјести наше Боке, увјерен сам да ћете, као што сте и досад, дати на свијетло по стручним срп. листовима или у нарочитој књижици. Еле у тако корисном раду Бог Вам био у помоћи!

Очекиваћу у своје време како Регистре тако и списе повратите, да их дам ставити на сахрану у Архиву консисторијалном.

Са искреном љубави и штовањем остајем Ваш одани

Герасим Еп.

У смотку списка за г. 1835 нијесу нађена 3. списка т. ј. Број 11, 12, 44.
– Жао ми особито ако садржавају што важно.

[На коверти:]

П. Н. Господину

Тому Кр. Поповићу

Ерцегнови

АСАНУ, Историјска збирка 7941/ХIII–30

Неколико писама и порука без датума не могу се ближе датирати те их наводим издвојено на крају.

38

[Пре 1885.]²⁹

Гд. Тому Поповићу!

Са Г. Томановићем и друговима, прегледајте, по потреби измијени-те, препишите и мени још сутра на подпис пошаљите.

Шаљем лик и акт Фондационални г. Николајевића. Препоручујем да ми овај акт што прије повратите.

Здравствујте

Уторак

Герасим

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–32

39

Господине Томо! Преписка са Намјестништвом ради помоћи за грађу нове цркве вођена је прије мојега доласка у Боку; и као што ми је пок. Капет. Мато Мрша, а и Г. Шпиро Гојковић казивао односни списи морали би се наћи код ц. к. излож. Повјереништва у Новоме. Стално сам држао, да је Одбор већ о томе радио да те списе пронађе! Из тога видите да код мене нијесу, нити знам шта је управо у ствари. Потребито их је имати свакако. Здравствујте.

Герасим Еп.

[На полеђини:]

Гд. Т. Поповићу

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–33

40³⁰

Здраво и дуговечно дочекивали свој имендан; као што га Руси лијепо зову: День Вашег Ангела!

[На малој коверти:]

Часноме Господину

Тому К. Поповићу

АСАНУ, Историјска збирка 7941/XIII–39

²⁹ С обзиром на то да се помиње Л. Томановић, вероватно је посреди неки посао Одбора за грађење нове цркве у Новоме. Томановић је дао оставку на чланство у Одбору 24. августа 1885.

³⁰ На полеђини визит-карте.